

A káprázat forradalmától a gázkamra-nosztalgiaig II.

Erőszakesztétika

A 68-as diákelkelés elszánt, radikális elemei közül nem egyet a zöldek, a környezetvédők mozgalmaiban láhattunk viszont. Valahányszor az elmúlt esztendőknél nagyobb megmozdulásokra került sor a különböző országokban tervbe vett atomerőművek építése ellen, a tüntetésvezetők névsorában mindig találkozhattunk néhány, már 1968-ból ismert névvel is.¹

A legelszántabb, legradikálisabb diákezelők azonban nyomban az események másnapján elvetették mind a szecesszióba vonulás romantikus vágyalmát, mind az újbaldali mozgalmak fénykorából ismert, és tagadhatatlanul rokonszenves — a *Make love, not war!* (Szeretkezz, ne hadakozz!) jelszó vezérelte — erőszakmentességet, szeretetvágyat, s ehelyett az utóvédharc klasszikus formájához, az orosz és olasz anarcho-szindikalista hagyományokon nyugvó nyílt és közvetlen erőszak taktikájához folyamodtak. Tolsztoj és Gandhi szelíd elszántága mögül egyszer csak Bakunin, Sorel meg Pareto eszméi bukkantak elő, de „szóhoz jutott” néhány nietschei gondolat is, sőt újjáéledt számos Mussolini-féle romantikus „eszmény”. Úgyzólván a szemünk láttára megszületett a nyugat-európai tupamarók titkos mozgalma, megalakultak a Vörös Hadsereg Frakciók, a Felfegyverzett Párt olasz hadoszlopai meg a többi ultravörös városi gerillaszervezet, elsősorban ott, ahol kibontakozásuknak leginkább kedvezett a talaj: Olaszországban és az NSZK-ban. Később más nyugat-európai országokra, sőt Japánra is áterjedt a terrormozgalom, de már erősen megváltozott formában. (A fasiszta jellegű terrorizmus további eskalációjára mutat az az ostoba és galád merénylet, amelyet egy szélsőjobboldali török terrorista követett el ez év május 13-án II. János Pál pápa ellen. Ugyanakkor Franciaországban 23 évi megszakítatlan jobboldali kormányzás után Miterrand személyében baloldali elnök került az ország élére. A választás kimenetele azonban nem mond ellent annak, amit a korábbiakban a jobboldali nosztalgia terjedéséről kifejtettem. Franciaországban évtizedek óta a jobb- és a baloldali választók mintegy fele-fele arányban oszlanak meg, és az elnökjelöltek sorsát immár harmadizben igen csekély szavazattöbbség döntötte el. Ami a közeljövőt illeti: a baloldali elvek érvényesülése a kormánypolitikában korántsem zárja ki, sőt talán éppenséggel előmozdítja majd a „gázkamra-nosztalgia” továbbterjedését.)

Olvasták-e két emberrablás vagy térdnélövés között Nietzscht, Sorel-t s a többieket a tupamarók meg a brigadisták? Kevéssé valószínű, bár az sincs kizárva, hogy Dutschke, Teuffel és más nyugat-berlini „doktrínér” néprtribúnok erre is szakítottak időt. A többieknek éppen elég volt tanítómesterül:

— Che Guevara és Régis Debray, akiktől megtanulhatták, hogy micsoda férfiaság és életerő rejlik a bolíviai őserdőkben vívott reménytelen harcban;

— Paul Goodman és Jerry Rubin, akik arra oktatták a fiatalokat, hogy kilengésekkel, botrányprovokációkkal, abszurditással, „a szimbólumok háborújával” — amilyen például bankjegyek leszórása a New York-i tőzsde csarnokában tolongó sokaság közé vagy maskarában megjelenés az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság előtt — addig kell provokálni a jámbor Mikulás álöltözetébe bújó jóléti bürokratizmust, amíg csak a „nagy Farizeus” le nem tépi fehér vattaszakállát, és ki nem viczorítja csúf, fekete fasiszta agyarait („A fasiszmus azután majd megérleli a forradalmat!”);

— a Weathermen és a „woodstocki nemzet”, melyeknek eszményeit inkább Bob Dylan és Joan Baez, de főleg Mick Jagger „nagy számainak” közvetítésével ismerték meg, s amelyek arról szóltak, hogy az erőszak s a borzalom nem más, mint szépség, az erőszak nem szükséges rossz, hanem a cselekvés kívánatos for-

mája, az erőszakesztétika pótolhatja, helyettesítheti az etika és a humánus minden követelményét;

— végül (ám nem utolsósorban) a húszas-harmincas évek voluntarista brószúrairodalma, amelyből olyan triviális bölcsességeket meríthettek, mint például, hogy a fejlett világ jólétének kizárólagos forrása: a harmadik világ gyarmati és neokolonialista kizsákmányolása;²

— és talán ott lehetett a tanítómesterek között Dosztojevszkij halhatatlan *Ördögök* című regényéből az a Sztavrogin is, aki úgy véli, hogy csak a „polgári” etika elvetése és a félelem vehet rá egy terrorista csoportot arra, hogy szorosan együttműködjen: „Győzd meg egy csoport négy tagját, hogy öljék meg az ötödiket, mert árul, s a kiöntött vérről, akár egyetlen (gordiusi) csomóval magadhoz láncolod valamennyit. Rabszolgáid lesznék!”

E tanítómesterekre hallgatva a német Andreas Baader és Ulrike Meinhof éppúgy, mint az olasz Renato Curcio és Mario Moretti, példaképüket a harmadik világ legerőszakosabb mozgalmában vélték megtalálni. Bizonyára nem késlekedtek volna kapcsolatot teremteni az amerikai fajgyűlölő négek terrorista mozgalmával: a Fekete Párduc Párttal és a Fekete Hatalommal sem, ha a szigorúan faji alapon álló Stokely Carmichael, Rap Brown meg a hasonzorú, Amerikát „lerombolni” kívánó néger vezetők hajlandók lettek volna elfogadni bármilyen feléjük nyújtott fehér kezecskét.

Az olvasónak talán feltűnt, hogy a „tanítómesterek” fenti (természetesen korántsem teljes) névsorából hiányzik Cohn-Bendit, Sauvageot meg a többi 68-as párizsi diákhöbörgő neve. A helyzet az, hogy ezek a vérszemek kapott, már a tőkés rendszer megdöntéséről álmódzó és lármázó „vörös” diákok egyrészt túl hangosak és túl „spontánok” voltak, másrészt nem elég „érettek” és eredetiek ahhoz, hogy az ifjú terroristajelöltek példaképüknek tekintsék őket. Az egyetemi székhezak elfoglalása, a tanárok leköppése, a sok gyűlés, graffitó, sztrájk meg utcai felvonulás — akár kockaköfelszedéssel és gépkocsifelgyújtással megtoldva is — meghaladott módszernek tetszett Baaderék, Curcióék szemében, „révolution á la papá”-nak, melynek nem vehették hasznát. Ehelyett térdenlővésekkel, emberölésekkel, emberrablásokkal, gyűjtogatásokkal igyekeztek mozgalmukat a 68-asokénál sokkal hatékonyabbá tenni. Ami pedig a sztavrogini módszereket illeti, ezek több formában is jelentkeztek. „A forradalmárnak” ne legyen sem egyéni kedvtelése, sem érdelemvilága, sem személyes kapcsolata vagy vagyona, de még saját neve sem — olvashatjuk Mario Moretti terrorista kiskatájában. Ugyanakkor egyes terrorszervezetekben többszörösen erőszakot követnek el a terroristajelölt lányokon, vagy orgiákon való részvételre kényszerítik őket, ilyképpen vélvén elaltatni erkölcsi reflexeiket, és felkészíteni arra a jellemátalakulásra, amelyet feladataik majd megkövetelnek. Ez az eljárás azon a hiten alapszik, hogy sem férfi, sem nő nem válhat „eredményes” terroristává addig, amíg őrzi az emberi személyiség és a polgári moralitás elemeit.³

Hogyan jellemezhetnénk mindezek ismeretében egy vagy két mondatban az induló ultrabalos terrormozgalmat? Végsőkig eltökélt fiatalok elszigetelt csoportjai, „elit”, amely magát a szenvedő és éhező harmadik világ előretolt gerillaosztágának érezve, forradalmi háborút hirdetett meg a *polgári jólét* társadalma ellen. E háborúban „maga a bűncselekmény is politikai tett”, és az „eredmény” nem lehet más, csak győzelem vagy halál. Nagy szavak, ám ezeket legalábbis Baaderék, mint utólag bebizonyosodott, nem csupán hangoztatták, hanem komolyan hitték.

Az ultrabalos „elit” erőfeszítéseinek bizonyos sikereit aligha lehet kétségbe vonni. Az erőszak szüntelen eszkáliciójával, városi „tűzfészek” kialakításával rövid néhány esztendő alatt félelmet és bizonytalanságot ültettek el a nyugati országok kényelemhez, biztonsághoz és rendhez szokott polgáraiban.

Azonos jelszavak — váltható célpontok

Valamikor, közvetlenül 1968 után Jürgen Habermas felháborodottan „baloldali fasiszták”-nak bélyegezte a garázdálkodó, erőszakoskodó diákcsoportokat. Újabban a szélsőbalos terroristákról — akik (élve a liberális társadalmi berendezkedés teremtette, sok szempontból korlátlan lehetőségekkel) a közvetlen akciók taktikájával akarnak utat nyitni állítólag a proletárforradalomnak — már árnyaltabban, de nem kevésbé elítélően vélekedik: „Magától az erkölcsi tartalmától és ezáltal erejétől fosztanók meg a forradalom eszméjét — írja —, ha nem alkalmaznánk igen szigorú és határozott cezúrát a forradalmi harc és a terrorizmus között.”⁴

Mert a forradalmi harc szempontjából mit is jelentenek voltaképpen a terroristai akciók? Erre a kérdésre már maga Lenin megadta a választ sok évtizeddel ezelőtt,

1902-ben, amikor kemény szavakkal mondott bírálatot a múlt század végi orosz terrorista gyakorlatról, melynek egyik harcos résztvevőjeként tulajdon testvérbátyját, Alekszandr Uljanovot is kivégezték. Ezek a terrorakciók — mondta Lenin — „mindössze gyorsan tűnő szenzációt keltenek, közvetve viszont éppenséggel arra vezetnek, hogy a közömbössé vált tömegek ölbetett kézzel várják a soron következő párviadalt“.

A kortársi „forradalmi“ terrorizmus elméleti megalapozói azonban új igazságokat vélték Lenin és Habermas igazságával szembeszegezni. Gondolok itt elsősorban Marcuséra, a „reménytelen erőszak“ prófétájára, aki — akarva, nem akarva — sokat tett napjaink közvetlen akciói eszmeiségének megalapozása érdekében. Ő volt az, aki már 1968 előtt elismerte az elnyomottak, a társadalomból kirekesztettek s a minden fajtajú kisebbségek jogát az erőszakhoz, 1968 után pedig ő hirdette meg, hogy a fejlett tőkés társadalmakban megvannak a forradalom tárgyi feltételei, még ha a szubjektív feltételek egyelőre hiányoznak is. Ezért — tanácsolta *An Essay on Liberation* című tanulmányában — napjainkban a hangsúlyt a szubjektív tényezőre, a nonkonformista fiatal értelmiségre kell helyezni, elsősorban a diákmozgalomra, mert ez „a szocialista forradalom katalizátora“. Jóllehet a diákok közvetlen akcióira szükségszerűen vereség vár, vannak mégis helyzetek, amikor a vereség kockázatát vállalni kell.

Sartre egy lépéssel még tovább ment a terroristák felé nyitó forradalmi ideológia megfogalmazása és a szellemi útegyengetés vonalán. Miután Stuttgart melletti börtönében meglátogatta Andreas Baadert és Ulrike Meinhofot, a londoni *Guardiannak* ezeket mondta: „... az igazi változás csak erőszak útján valósítható meg. Úgy vélem, hogy csak ezek a rendkívül kis létszámú csoportok értik ezt, s éppen ezért ők az élcsapat. Mindaddig, amíg kitartanak, növekedni fog az öntudat, és a társadalom megosztottsága még nyilvánvalóbbá válik. Ha azután a két fél világosan elkülönül, a forradalom elkerülhetetlen lesz.“

A következő, immár döntő lépést Sartre egykori tanítványa, François Fanon, a *Les damnés de la terre* (A föld elkárhóztjái) című könyv szerzője tette meg. Ez a könyv az erőszakot már a felszabadulás eszközeként, egyetlen eszközeként tekintti. Az emberelés — vallja Fanon — újjászüli a terroristát, szabad emberré teszi, megszabadítja alsóbbrendűségi érzésétől, reményvesztettségétől, tehetetlenségétől: „Csakis az erőszak, a nép által elkövetett, szervezett erőszak révén — amelyet rátermett vezetők nevelése ültet el a lelkekben — érthetik meg a tömegek a társadalmi igazságokat.“

Föltétlenül igazat kell adnunk Száraz Györgynek, amikor ezeket a részben általa is idézett mondatokat és mindazt, ami kimondatlanul bennük rejlik, így értékeli: „Igen, eljutottunk megint a forradalmat kiprovokáló »elit« — sőt, ha úgy tetszik: a »magányos hős« — ideológiájához. S emlékezzünk Leninre: a terror — a radikális polgár kétségbeesése. Ez a kétségbeesés pedig azt a jellemző magatartás-sémát feltételezi, mint a kegyetlenség fölénytudata a »tömegeg« szemben — s a jog arra, hogy mások életével szabadon rendelkezünk. És — bármily hátborzongató kimondani — e magatartásforma legszélsőségesebb esete akár a »sátán-Krisztus« Manson is lehet, aki kijelentette: »A gyilkosság tisztulást hoz, felszabadulást a század feszültségeiből!«⁵

Ugyancsak Száraz György figyelmeztet arra is, hogy az olyan jelszavakat, mint például:

„Az elnyomott népeknek a világimperializmus rendszerében végrehajtott forradalma korában a nép hadműveleteinek nem lehetnek földrajzi, politikai vagy erkölcsi határai“ (ultrabalos nyilatkozat 1970-ből)

vagy:

„csapást mérni a közvéleményre s így arra kényszeríteni a hatalom birtokosait, hogy keményítsék meg politikai vonalukat és fogadják el a harcot. Másrészt a tömegeket hatalmukba keríteni azzal, hogy megteremtjük a nyugtalanság, bizonytalanság és megalkuvás légkörét“ (Guérin-Sérac hajdani szélsőjobboldali OAS terrorista könyvéből)

— éppúgy magukénak vallhatják a szélsőbalosok, mint a szélsőjobb oldalon állók. „Am ha arra gondolunk — folytatja Száraz —, hogy mennyi lehetőség kínálkozik a *terrorszervezetek nemzetközi rendszerében* elvek és célok szándékos vagy szándékaltalan összemosására, provokációkra és visszaélésekre —, akkor beleborzonghatunk akár. A »célpontok« szinte korlátlanul változathatók ugyanazon jelszavak nevében, s [...] az azonos módszer merőben ellentétes szándékot takarhat.“ A távolabbi célok persze nem azonosak — teszi még hozzá szerzőnk. — De a terrorizmus „fejlődéstörténete“ azt bizonyítja, hogy ezek a távoli célok mind távolabbra kerülnek.⁶

Mindehhez, mintegy zárójelben, két megjegyzést szeretnék fűzni:

1. Nemegyszer előfordult már az elmúlt esztendőkből, hogy ultrabalos tömeghangulat örve alatt vagy ultrabalos nemzeti felszabadító mozgalmak szolgálatában szélsőjobboldali terror cselekményeket követtek el. Nem akarok itt most a repülőgépes túszedések, a polgári légiszemélyzet és a légikisasszonyok, az olimpiai atléták ellen elkövetett gyilkos merényletek sokaságára emlékeztetni. Mindezek helyett, mintegy eleven jelképül, gondoljunk csak az emlékezetes altamonti popfesztiválra, melynek valóságos eseményeit Déry Tibor *Képzelt riport*...-ja hozta hozzánk testközelbe. Itt ütöttek szét „a pokol angyalai” — a popdalénekes Mick Jagger fegyveres testőrei — rendcsinálás ürügyén a „niggerek” között, és ennek során egy fekete fiút meg is gyilkoltak.

2. Egy nem mindennapi eset kapcsán a francia lapok úgy emlegetik a „szélsőségek reverzibilitását” (átválthatóságát), mint az utóbbi évszázad francia ideológiatörténetének egyik legjellemzőbb vetületét. A szóban forgó eset előzményei két-három évre nyúlnak vissza. Egy lyoni egyetemi előadó, Robert Faurisson azzal tette hírhedtté nevét, hogy az újnácizmus szolgálatában elméletet faragott arról, miszerint Auschwitzban meg a többi haláltáborban sohasem működtek embergyilkos gázkamrák, Hitler nem rendelt el semmiféle tömegmészárlást. Az a „sok” ember — így Faurisson — egyszerűen tifuszban pusztult el — bizony nagy járvány tombolt akkortájt Európában! —, és a táborok derék őrzői a még életben levők egészségét védendő hamvasztották el a kemencékben a járvány áldozatainak hulláit. Erthető „érdeklődést” kiváltó elméletét Faurisson most *Mémoire en défense* (Védekező emlékezet) címmel könyvalakban is megírta, s egy, az ultrabalos anarchistákhoz közel álló zügkönyvkiadó, a Vieille Taupe (Az öreg vakondok) vállalkozott a könyv kiadására. Először a könyvhöz nem kisebb személyiség, mint az ugyancsak hírhedt amerikai ultrabalos nyelvész, Noam Chomsky írt.

„Egyéb már nem is hiányzott a mazochizmus és az öntudathány keresztesződésének történetéből”, mint egy profi újnáci és egy ugyancsak hivatásos ultrabalos, zsidó származású anarchista együttműködése a náciizmus emlékének megszépítésében — szögezi le ezzel kapcsolatban Jean Paul Enthoven a párizsi *Le Nouvel Observateur*-ben. Gúnyos megállapításához magunk is csak csatlakozhatunk az *eltek és a célok szándékos vagy szándéktalan összemosására* gondolva, amelyről az előbbiekben már szó volt.

1984 árnyéka

Végso soron ideológusainak, stratégiáinak s aktív harcosainak szubjektív meggyőződésétől — és némely esetben kétségbevonhatatlan *elméleti* jószándékától — függetlenül, az ultrabalos (vagy olykor csupán vörös mezbe bújó) terrorizmusnak egy „érdeme” van: félelmet és rettegést ültetett el nem annyira a fogyasztói társadalmak államapparátusában, mint inkább a fogyasztói tömegek lelkeiben. Félelmet és rettegést egy olyan szélsőséges technokrata terroruralomtól, amelynek modelljét a „műanyag civilizáció” egyszerű polgára Orwell 1984-ében vélte megtalálni, és amellyel a bicegó emlékezet szembeszegezhette a fasiszta parancsuralmaknak azokat a „békés” napjait, amikor a hatalom vaskeze még kizárólag csak a fajidegen elemekre, a kommunista és szocdem „felforgatókra”, a túl sokat tudó vagy „túl finnyás” értelmiségiekre, a „dekadens” művészekre és más „deklasszált” elemekre sújtott le.

Ha a vázoltak tükrében felteszem a kérdést: mi bátorította fel az újnácikat arra, hogy izgágán színre lépjenek, csak egyre tudok gondolni: a nosztalgiahullám — a hitele, az értéke, a szépsége mindannak, ami elmúlt, ami egy letűnt világ sajátja volt és amit, szerencséjükre, a mai fiatalok sosem ismertek — eléggé megnőtt ahhoz, hogy a titkos fasiszta „agyközpont” elérkezettnek vélje az időt a lelkek mélyén parázsló előítéletek, balhitek, titkos félelmek, ősi gyűlöletmitoszok feltámasztásához, felszításához. Ez azonban csupán a horog- meg a keltakeresztes síhederszervezeteknek a föld alól való gombaszerű kibújását, elszaporodását magyarázza meg.

Ahhoz azonban, hogy egy nap e síhederszervezetek náci szempontból eredményesen léphessenek fel — vagyis közveszélyessé váljanak —, a plasztikbombák, lőfegyverek, horogkeresztes karszalagok, Hitler-képek és gázkamra-megszépítő elméletek egymagukban aligha elégségesek. Az eredményes fellépéshez az említett kellékek mellett az újnáciknak *tömegbázisra* is szükségük volna, „nézőközönségre”, amely elégedetten tapsol vagy legalábbis titkolatlan kárörömmel dörzsöli kezét a merényletek láttán, és szükség esetén ennél többre is kapható vagy — kényszeríthető. Efféle tömegbázissal azonban — számos jel egybehangzó tanúsága szerint — a fasiszmus pillanatnyilag egyetlen nyugat-európai országban sem rendelkezik. Így

például a különböző országokban viszonylag gyakran sorra kerülő országos és helyi választásokon a nyílt fasiszta programmal fellépő pártok többnyire a szavazatok ötszázadrészét sem szerzik meg.

Hogyan lehet mesterséges tömegbázist teremteni, hogyan lehet elfogadhatóvá tenni valamit, amire alapjában véve mindenki borzongva gondol? Csakis ijesztéssel, egy mindenki szemében még rosszabbnak tetsző lehetőség felvillantásával, annak a régi igazságnak az alapján, hogy a legrosszabbnál még a kevésbé rossz is jobb. Nos éppen ennek a legrosszabbnak a megmintázására szolgált önkéntelen eszközül és jelképül Baaderék, Curcióék, Morettiék ultravörös terrorizmusa. Ez volt a faló, amelynek gyomrában be lehetett csempészni a fogyasztói Trója jól védett várába az orwelli 1984-től való rettegést.

Ultrabalosok zsákutcája

Sokan hiszik ma már — e sorok írója is osztja véleményüket —, hogy a 68-as gyökerű ultrabalos terrorizmus lába alól Schleyer nyugatnémet nagyiparos és Aldo Moro kegyetlen és értelmetlen meggyilkolása után látványosan kicsúszott a talaj.

Megindult ennek a terrormozgalomnak a bomlása, mert kiderült, hogy — túszedéssel — legalábbis a jelenlegi körülmények között — nem lehet az európai kormányzatoktól újabb engedményeket kicsikarni;

— a túsók meggyilkolása csak fokozza a terroristák elszigeteltségét, csak növeli a velük szemben táplált általános ellenszenvet és felháborodást.

Az így támadt reménytelen helyzetből a Baader—Meinhof terrorcsoport vezérkara — és kétségtelenül ez volt hosszú időn át a nyugat-európai szélsőbalos terrorizmus egyes számú hadoszlopa — nem látott más kiutat, mint a csoportos öngyilkosságot. Mi más az öngyilkosság, ha nem a balsiker, a végső, jövételhetetlen bukás beismerése? Nem csupán az egyén bukásáé, hanem az egész mozgalomé. És talán annak néma beismerése is, hogy rosszabb eredményre a totális erkölcsfölöttségén és az élet-halál fölötti korlátlan rendelkezési jogon nyugvó sorozatos rémtettek nem vezethettek volna. Hiszen nem „a forradalmat érlelő”, (csak a terroristák fantáziájában élő) „fekete agyaráú” mumus-faszmust „kényszerítették rá” a demokratikus államrendre, hanem miközben a polgári demokrácia lényegében meg sem rendült — legfeljebb kissé idegesebb lett —, szervezkedni kezdett s teret nyert az a mozgalom, amelyet az ultrabalosoknál senki sem gyűlöl jobban: a Führer-elvet valló igazi náciizmus; az, amely, ha egyszer hatalomra kerülne, kiirtaná az ultrabalosokat utolsó szálig.

Persze az ultrabalos nyugatnémet terrormozgalom bomlásáról elmondottak nem zárják ki azt, hogy nekikeredett egyének vagy kisebb-nagyobb csoportok — akárcsak a jávai őserdőkből még évtizedek múltán is előbukkanó, lélekben mind a mai napig állig felfegyverzett japán katonák — ne folytassák tovább reménytelen szélmalomharcukat annak ellenére, hogy vezéreik nagyhangú ígértüket beváltva a halálba menekültek vágyálmaik esődjének kényszerű elismerése elől. Mi több: az efféle kisebb-nagyobb csoportocskákból egy nap esetleg új „Baader—Meinhof-ban-dák” nőhetnek ki.

Ami Olaszországot illeti, itt kevésbé egyértelmű a helyzet. A terrorista hagyományok mélyebbek Itáliában, a közviszonyok sokkal rosszabbak, mint az NSZK-ban, a korrupció, a fejtelenség nagy, a népi temperamentum is hozzájárul az elkeseredés fokozásához, s mindez együttvéve feltétlenül a terroristák malmára hajtja a vizet. Ennek ellenére számos jel arra mutat, hogy az olasz ultrabalos terrorizmus is válságba jutott: nő a „bűnbánó” terroristák száma, szaporodik a disszidencia (pedig a belső vérbozszuk mindent megtesznek ennek meggátolására), d'Urso bírót váratlan „nagylelkűséggel” — „a tömegek megnyerése érdekében” szabadon bocsátották (tehát nem akarták megismételni az Aldo Moro megölésével elkövetett otromba, mondhatnám végzetes hibát, s ugyanakkor nyilvános vita tört ki a parancsnokság és a tizenéves terroristák bizonyos csoportjai között. Utóbbiaknak a parancsnokok szemükre hányják „szubjektívizmusukat”, „opportunistá elhajlásait”, gondolkodásuk „militarista csökevényeit”. Nem elég gyilkolni — így a parancsnokok szava —, ezzel még nem viszik előre a forradalom ügyét. A tömegeket is meg kell nyerni! Mindez kétségtelenül azt jelzi, hogy egyfelől a „felfegyverzett párt” soraiban bomlási folyamat indult meg, másfelől új eszmei alapokon nyugvó stratégia kidolgozására kerülhet sor. (Valami ilyesmire vall az is, hogy legújabb emberrablásait az olasz ultrabalos terroristák a Nápoly-környéki földrendések kapcsán elkövetett visszaélésekkel igyekeznek indokolni.)

Összegezve bizvást megállapíthatjuk, hogy a nyugat-európai terrorista gyakorlatban pillanatnyi *légüres tér* keletkezett, Olaszországon kívül egy ideig ügyszól-

ván szünetelt a terrorista tevékenység. A régóta lesben álló fasiszta „agyközpont”-nak ez aligha kerülte el a figyelmét. Mit jelenthetett a náciak szempontjából a légüres tér felismerése? Jelenthetette elsősorban a „karmester” beintését: most, most érkezett végre el a régóta várt nagy pillanat, de jelenthetette egyúttal azt is, hogy azoknak, akik ezentúl a pánik és zűrzavarkeltés olyan fokára törekcsenek, amely lehetetlenné tege ne csupán a liberális és demokratikus eszközökkel való kormányzást, hanem általában bármiféle kormányzást, nincs többé szükségük arra, hogy humánusnak, baloldalinak, osztályharcosnak próbálják álcázni tevékenységüket. Ellenkezőleg! Legyen csak a terror minél borzalmasabb, hadd rettegjen mindenki, és hadd oszljon meg ezáltal minél jobban a közvélemény! Egy nap azután a félelem elhítheti majd az emberekkel, hogy hiszen csak a „fajidegen” elemeknek meg a „fel-forgatóknak” kell rettegniük, s ez a többiek — a nagy többség — szemében való-sággal kívánatos-sá teheti a „rendet teremtő” parancsuralmat.

Nemzetiségi ellentétek

Ugyanakkor még valamit felismertek az újnácik: azt, hogy akárcsak világ-szerte, Európában sem enyhülnek — ellenkezőleg: éleződnek! — a különböző etnikumok együttéléséből — sok helyütt elnyomásából, jogfosztottságából — táplálkozó nemzeti, faji, vallási ellentétek és konfliktusok. Áll ez elsősorban Franciaországra — ahol több mint 4 millió külföldi él, a zsidóság számát mintegy 700 000-re növel-ták az Algériából újabban betelepült szefárd zsidók, és megoldatlan a breton, a korzikai, az elzászi nemzetiség kérdése —, valamint Angliára, ahol szintén igen nagy az egykori gyarmatokról áttelepült színes bőrűek száma, szüntelen konfliktusok forrása az észak-írországi protestáns és katolikus írek kölcsönös és nem csök-kenő ellenszenvé, s nagy a háború alatt és után érkezett, végleg ittragadt lengyelek, lettek és litvánok, zsidók, csehek és magyarok száma is; de nem kevésbé áll Spanyolországra — itt, mint ismeretes, a katalánok és különösen a baszkok küzde-nek egyre fokozódó hévvel nemzetiségi jogaikért — és Belgiumra, ahol a másfél évszázados vallon—flamand ellentétre nem talál még gyógyírt a törvényes jószán-dék. Mindezekben az országokban egyfelől a többségi nacionalizmus és a faji góg, másfelől a sérelmek szülte kisebbségi gyanakvás és elégedetlenség napról napra jobban megmérgezi a léghőrt, amely szemmel láthatóan feszültebbé válik ott is, ahol eddig még nem került sor nyílt interetnikus összetűzésekre.

Közben a nosztalgiahullám növekedése sem szünetel, és ez vitathatatlanul együtt jár a régi előítéletek és balhitek egyre szélesebb körben való terjedésével.

Kinek használhatnak a terjedő előítéletek s balhitek, a faji góg meg a nacio-nalizmus, a megoldatlan nemzetiségi kérdések, az etnikumok közötti fokozódó fe-szültségek? A kérdés retorikus — a választ mindnyájan ismerjük.

Semlyén István

JEGYZETEK

1. Ștefan Zăideș: *O gravă primejdie la adresa democrației, progresului și păcii: recrudescența neofascismului*. Era socialistă, 1980. 23.
2. Szabó Miklós: *A „svéd modell” válsága*. Világosság, 1980. 8—9.
3. Paul Johnson: *A terrorizmus hét főbűne*. A londoni *The New Republic*-ban megjelent cikk nyomán.
4. Jürgen Harbermas nyilatkozatát az *Esprit* 1977. 12. száma közli.
5. Száraz György: *Sokarcú terrorizmus*. Világosság, 1980. 8—9:554.
6. I. m. 551—552.
7. *Le Nouvel Observateur*, 1980. december 22—28.
8. Uo.